

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Αρχιμ. Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος

Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.788](https://doi.org/10.12681/makedonika.788)

Copyright © 2014, Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Α. Ε. (1963). Αρχιμ. Καλλίνικος Σταματιάδης ο Θάσιος. *Μακεδονικά*, 5(1), 184–193.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.788>

ΑΡΧΙΜ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ Ο ΘΑΣΙΟΣ

Ὁ βίος τῶν λογίων Ἑλλήνων κληρικῶν, ἰδίως τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι στενὰ συνυφασμένοι μετὰ τὴν ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀπ' ὅπου κατάγονται ἢ ὅπου σταδιοδρομοῦν, γιὰ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦς εἶναι πολυμερῆς, θρησκευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς αὐτούς, ὁ ὁποῖος ἔζησε καὶ ἔδρασε τὸν περασμένον αἰῶνα, πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Σταματιάδης ἀπὸ τῆς Θάσσο. Ἐκτυπῆ τὴν ἀγαθὴν μορφὴν του μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ Σπ. Παπαγεωργίου στὴ μελέτη του «Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία» (Παρνασσὸς 7(1903), σελ. 49-134), ὅπου ἐξιστορεῖ κυρίως τὴν δρᾶσιν τοῦ Καλλινίκου Σταματιάδου ὡς ἔκτου κατὰ σειρὰν ἐφημερίου τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου. «Ὁ ἀοιδίμιος Καλλίνικος Σταματιάδης, γράφει, ἦτο τύπος ἀληθοῦς τοῦ Κυρίου λειτουργοῦ· πρῶτος τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰρηνικός, συμβουλευτικός, φιλόπατρις καὶ λίαν ἀγαπᾶν τοὺς ἐν Μονάχῳ Ἕλληνας, ὧν πολλοὶ πολλὰκις ἔσχον καταφύγιον καὶ ἀρωγὸν ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἀπορίᾳ. Ἡ πολιὰ αὐτοῦ, τὸ ἀπέριττον, σεβάσιμον καὶ ταπεινὸν καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ ἀπλότης αὐτοῦ ἐκίνουν τὸν ἄκρον σεβασμὸν πάντων τῶν κατοίκων τοῦ Μονάχου παντὸς θρησκευματος· der griechische Geistliche, ὁ Ἕλληρ πνευματικός, ὡς τὸν ὠνόμαζον, ἦτο τοῖς πᾶσι γνωστός».

Ἄν ἡ ἐφημερία τοῦ Καλλινίκου Σταματιάδου στὸν ἱερὸ ναὸ τοῦ Σωτήρος τοῦ Μονάχου εἶναι γνωστὴ χάρις στὴ μελέτη τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου, ὁ ὁποῖος εἶχε προλάβει νὰ γνωρίσῃ τὸν σεβασμὸν πρεσβύτη λίγους μῆνες, προτοῦ πεθάνῃ (Ἀπρίλιος 1877)¹, μένουσιν ὅμως ἀκόμη ἄγνωστες οἱ πνευματικὲς του σχέσεις μετὰ τὴν γενέτειρά του Θάσσο καὶ μετὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐμόνασε ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ σκοτεινὴ αὐτὴ πλευρὰ, καθὼς καὶ ἄλλες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του διαφωτίζονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς ἀλληλογραφίας του, ποὺ σώθηκε στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Θάσσο.

Ὁ Καλλίνικος Σταματιάδης γεννήθηκε στὴ Θάσσο πιθανῶς στὰ 1792 καὶ ὄχι στὰ 1798, ὅπως γράφει ὁ Παπαγεωργίου². Γιὰ τὴν παιδικὴν του

¹ Ὁ Παπαγεωργίου θεωρεῖ τὸν Καλλίνικον Πελοποννησίον. Στὴ μελέτη τοῦ Παπαγεωργίου στηρίζεται σχεδὸν κατὰ λέξιν ὁ Χριστόφ. Κτενάς, ὅταν μιᾶ γιὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καλλινίκου στὸ Ἅγιον Ὄρος. (Τὰ γράμματα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, Ἀθήναι 1928, σ. 32).

² Π α π α γ ε ω ρ γ ί ο υ, ἐνθ' ἀν. σ. 104.

ἡλικία καὶ τὶς σπουδές του τὸ μόνο, ποὺ γνωρίζουμε, εἶναι ὅτι μερικά χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἀπὸ τὸ ἔνατο ὡς τὸ εἰκοστὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔζησε στὶς Καρυές τοῦ Ἁγίου Ὁρους κοντὰ σ' ἓνα θεῖο του μοναχό, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του. Ἀσφαλῶς θὰ φοίτησε στὴν Ἀθωνιάδα Σχολή, ποὺ λειτουργοῦσε τότε στὶς Καρυές. Οἱ σωζόμενες τέσσερις σελίδες ἀπὸ ἓνα αὐτοβιογραφικὸ του σημείωμα, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀντλοῦμε τὶς παραπάνω πληροφορίες, δὲν μᾶς δίνουν δυστυχῶς γενικότερες εἰδήσεις, σχετικῆς μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση στὴ Μακεδονία καὶ μὲ τὶς περιπέτειες τῶν κατοίκων. Μολταυτα φαίνεται ὅτι ὁ Καλλίνικος Σταματιάδης συνέβαλε στὴν ἐπανάσταση τῆς Θάσου τὸν Ἰούνιο τοῦ 1821, ὅπως μᾶς παρακινεῖ νὰ δεχθοῦμε ἢ σωζόμενη προφορικὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Σταματιάδης μύησε στὴ «Φιλικὴ Ἐταιρεία» τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀνταρσίας στὸ νησί Χατζῆ Γιώργη. Τὴν ὑπόθεσή μου αὐτὴ γιὰ τὴν ἄμεση ἢ ἔμμεση συμμετοχὴ τοῦ Σταματιάδη στὴν ἐξέγερση τῆς Θάσου ἐνισχύει καὶ τὸ σωζόμενο ἀπὸ 17-5-1844 ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, τὸ ὁποῖο ἐγκρίνει νὰ τοῦ δοθῇ «τὸ ἀργυροῦν νομισματοσημον δι' ἀνταμοιβὴν τῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμον ἐκδουλεύσεών του».¹

Τὸ 1830 βρίσκουμε τὸν Σταματιάδη στὶς Σέρρες, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ ἓνα γράμμα, ποὺ τοῦ στέλνουν στὶς 25 Φεβρουαρίου 1830 οἱ ἐπίτροποι τῆς μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας, γέροντες Διονύσιος, Σωφρόνιος καὶ λοιποί. Στὸ γράμμα αὐτὸ μνημονεύεται ὡς ἀρχιμανδρίτης. Φαίνεται ὅτι θὰ ἦταν ἐφημέριος σὲ κάποια ἐκκλησία τῶν Σερρῶν ἢ προσκολλημένος στὴ μητρόπολη, ἀν ληφθῆ ὑπ' ὄψη ἡ καλὴ σχετικὰ γραμματικὴ του μόρφωση, καὶ ὅτι θὰ εἶχε ἐκδηλώσει τὴν ἐπιθυμία—ἄγνωστο γιὰ ποιὸν ἀκριβῶς λόγο— ν' ἀκολουθήσῃ τὸ μοναχικὸ στάδιο καὶ νὰ ἐνασκηθῆ στὴ μονὴ τῆς Μεγάλης Λαύρας. Οἱ ἐπίτροποι τῆς, οἱ ὁποῖοι τὸ εἶχαν πληροφορηθῆ ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ προηγουμένου Γαβριήλ—βρισκόταν κι' αὐτὸς στὶς Σέρρες καὶ ἴσως εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ τὸν παρακίνησε ν' ἀπασθῆ τὸ μοναχικὸ βίον—καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Καλλίνικου, ἐκφράζουν τὴ μεγάλη τους χαρὰ, «... εἰκότως ὑπερήσθημεν, γράφουν, ἐπειδὴ οὐ μόνον διὰ τὴν προσθήκην (ἐνὸς νέου προβάτου) ἐχάσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προτερήματα τοῦ προστεθέντος: τὴν φρόνησίν τῆς δηλαδὴ, τὸ πολιτικὸν καὶ οἰκονομικόν τῆς καὶ τὰ καλὰ ἦθη, ὅπου στολιζοῦν τὸ ὑποκείμενόν τῆς καὶ τὰ ἐπίλοιπά τῆς ἐπαινετὰ φροσῖματα. Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ὡσάν νὰ ἐκησάμεθα ἄλλον μαργαρίτην τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὴν ἐπίκτησίν τῆς ἐνομίσαμεν καὶ νομίζομεν». Τοῦ ἀνακοινῶνουν ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τῶρα τὸν θεωροῦν καὶ τὸν ὀνομάζουν «συναδελφὸν καὶ συγκοι-

¹ A. E. Bakalopoulos, Thasos. Son Histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953, σ. 40, 108.

νοβιάτην», ὅτι κατέγραψαν τὸ ὄνομά του στὸ μοναστηριακὸ κώδικα καὶ ὅτι τὸ μνημονεύουν σὲ ὅλες τὶς ἱερές τους τελετές. Στὴν κάτω ἄριστερὴ γωνία τοῦ γράμματος γράφουν σὲ ὑπερόγραφο τὰς ἐξῆς: «Εἰς ἀρραβῶνα καὶ τεκμήριον ἐδέχθημεν τὸ περιζώνιον, τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ροῦχον καὶ εὐχαριστοῦμεν τὰ μέγιστα. Περὶ δὲ τῶν εἰς Θάσον ἐλαιοδένδρων, ἅτινα ἀφιερῶνεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Λαύραν, ὁμολογοῦμεν καὶ περὶ τούτων χάριτας ὅτι πλείστας. Θέλομεν δὲ ἐξακολουθήσει κατὰ τὴν τῶν γραμμάτων καὶ συμφωνιῶν ὀρδινίαν»¹. Ποιῆς εἶναι αὐτὲς οἱ ὀρδινίες, δὲν γνωρίζουμε. Θὰ ἀφοροῦσαν ἀσφαλῶς τῇ διαχείρισι τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ Καλλινίκου στὴ Θάσο.

Τὸν ἴδιο κίβλας χρόνο οἱ πατέρες τῆς μονῆς «ζητηθέντες παρὰ τῶν ἐν Σέρραις ἐντιμοτάτων πραγματευτῶν» ἐκλέγουν καὶ στέλνουν στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης ὡς ἐφημερίδι της τὸν Καλλίνικο, «ἄνδρα σεμνοπρεπῆ ἐπὶ συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ, καὶ πρακτικώτατον εἰς τὸ νὰ ὠφελήσῃ τοὺς φιλοχρίστους πνευματικῶς μὲ τὰ ἔνθεα καὶ ἱεροπρεπῆ αὐτοῦ προτερήματα». Στὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπηρετήσε εὐδοκίμως ὁ Καλλίνικος ὀκτὼ ὀλόκληρα χρόνια, ὥσπου γιὰ λόγους ὑγείας ἀναγκάστηκε ν' ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ κατεβῇ στὴν Ἀθήνα.²

Ἀπὸ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1838 ὡς τὰ τέλη τοῦ 1847, δηλαδὴ δέκα περίπου χρόνια, ἡ ζωὴ τοῦ Καλλινίκου δὲν ἦταν ἥρεμη. Στὴν Ἀθήνα οἱ πολλοὶ γνωστοὶ του ἐνδιαφέρθηκαν καὶ τοῦ ἔδωσαν μιὰ θέσι δασκάλου σ' ἓνα σχολεῖο θηλέων. Τὸ 1839 πῆγε ὡς δάσκαλος στὸ χωριὸ Γωνιὰ τῆς Κρήτης, ἀλλὰ ἔμεινε ἓνα μόνο χρόνο, γιὰτὶ ξέσπασε ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ξαναγυρῇ στὴν Ἀθήνα. Ἐκανε μερικὸς μῆνες ἐφημέριος στὴν Καπνικαρέα καὶ δύο περίπου χρόνια στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους. Τὸ 1844 μαζί μὲ τὸν ἀρχιμανδρίτη Πολύκαρπο, συνοδεύοντας τὰ μέλη τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, ἐπισκέφθηκε μὲ ρωσικὸ ἀτμόπλοιο τὸ Ἅγιον Ὄρος. Οἱ πατέρες τῶν Καρυῶν τὸν γνώρισαν ἀμέσως, γιὰτὶ τὸν θυμοῦνταν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔμεινε κοντὰ στὸ θεῖο του κατὰ τὴν προεπαναστατικὴ περίοδο. Ἐπειδὴ μάλιστα ἤξεραν τὴν καλὴ σχετικὰ γραμματικὴ του μόρφωση, τὸν παρακάλεσαν νὰ δεχθῆ νὰ διδάξῃ ἓνα χρόνο στὴν ἐκεῖ νεόδμητη σχολή, ποὺ εἶχε κτισθῆ μὲ συνεισφορές ὅλων τῶν μονῶν καὶ ποὺ προοριζόταν ν' ἀναπληρώσῃ κάπως τὸ μεγάλο κενό, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ μετὰ τὴν παρακμὴ τῆς Ἀθωνιάδας Σχολῆς. Ἐπίσης τὸν παρακάλεσαν νὰ κατατοπίσῃ τοὺς

¹ Τὸ γράμμα δίφυλλο, διαστάσεων 0,32×0,215. Τὸ κείμενο στὴν πρώτη σελίδα. Τὰ λίγα ὀρθογραφικὰ λάθη τοῦ ἀποσπάσματος, καθὼς καὶ τῶν ἀποσπασμάτων ἄλλων ἐγγράφων, ποὺ πρόκειται νὰ παρατεθοῦν, ἔχουν διορθωθῆ.

² Σ ω φ ρ ο ν ἰ ο υ Ε ὑ σ τ ρ α τ ἰ ἄ δ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἡ κοινότης τῶν Ἑλλήνων Ὁθωμανῶν ὑπηκόων, Ἀλεξάνδρεια 1912, σ. 164 κ. ἐξ.

εργολάβους στὴ διαρρυθμίσῃ τῶν χώρων τῶν παραδόσεων, ἐπειδὴ ἐκείνοι δὲν εἶχαν τὴ σχετικὴ πείρα. Στὶς 27 Ἰουλίου πῆγαν ὅλοι στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τὸ λεγόμενον ρωσικό, καὶ στὶς 28 ὑπογράφηκε τὸ ἔξης ἐνδιαφέρον καὶ ἀνέκδοτο ὡς σήμερα συμφωνητικὸ :

Τ.Σ. Στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς Κοινότη. Ἁγίου Ὁρους

† Πλήρης οὔσης τῆς Ἱερᾶς Κοινῆς Συνάξεως τῶν εἰκοσιν ἱερῶν ἡμῶν Μονῶν τῶν ἀντιπροσώπων, συνεφωνήσαμεν μετὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου ἀρχ. Κ. Καλλίνικου Διδασκάλου σταματιάδου τὰ ἔξης

αὖτον ἡμεῖς μὲν ἀποφασίσουμεν νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὸ νεόδμητον

5 παρ' ἡμῶν κοινὸν ἐκπαιδευτικὸν ἑλληνικὸν ἐν Καρναῖς κατάστημα διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς, τὸν Κ. Καλλίνικον μὲ μισθὸν ἐτήσιον πέντε χιλιάδες γρῶς : ἀρ., 5.000, διὰ ἕνα χρόνον. τὰ ὅποια θέλει λαμβάνει μηνιαίως κατ' ἀναλογίαν τῆς ὀλικῆς αὐτῆς ποσότητος. μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰς μείνωμεν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ διαγωγῆς

10 αὐτοῦ, θέλομεν τοῦ προσθέσει εἰς τοῦ παρόντος ἔτους τὸν μισθὸν ἑπτὰ χίλια γρῶσια καὶ ὁ μισθὸς θέλει ἀρχήσει, συνάμα μὲ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων.

βον ἢ δὲ πανοσιολογιότης του χρεωστεῖ νὰ ἐκπληροῖ τὸ χρέος αὐτοῦ πι-

15 στῶς μὲ ἄκραν ἐπιμέλειαν, καὶ καθαρὰν συνείδησιν, ὡς ὑπεσχέθη διδάσκων τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τούτους τοῦ ἐτυμολογικοῦ. προσέτι ἀρχὰς ἀριθμητικῆς Γεωγραφίας καὶ τὴν Ἱερὰν Κατήχησιν. τὰ ὅποια πρὶν τῆς ἐναρξέως των, θέλουν λάβει ἐντελῆ κανονισμὸν παρὰ μιᾶς παρ' ἡμῶν συστηθησομένης ἐπιτροπῆς.

20 γον ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πανοσιολογιότης του ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀθήνας τοῦ νὰ παραλάβῃ τὰ ἐκεῖθε μένοντα πράγματα αὐτοῦ, τῷ δίδομεν ἐμπροθέσμον ἄδειαν ἐνὸς μηνός, ἢ ἐν ἐλλείψει εὐκαιρίας τὸ πολὺ δύο ἀπὸ τῆς σήμερον. παρελθούσης ὁμοῦ τῆς προθεσμίας ταύτης, καὶ μὴ ἐμφανισθέντος αὐτοῦ, παύει τοῦ λοιποῦ καὶ ἡ μεταξὺ ἡμῶν συμφωνία.

25 δον εἰς δὲ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιφορτίζεται νὰ φροντίσῃ ἀνὰ εἰκοσι βιβλία ὑπὸ τινος βιβλιοπώλου: δηλαδὴ γραμματικὰς, ἀριθμητικὰς, καὶ Ἱερὰς κατηχήσεις ἐνὸς ἐκάστου εἴδους. τὰ ὅποια ταῦτα πάντα θέλουν εἶναι εἰς βάρος τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὅταν τὰ παραλάβομεν, καὶ θέλομεν ἐγγειοῖσι τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τὴν πανοσιολογιότητά του.

30 Τούτου χάριν ἐγράφησαν δύο ἐναλλὰξ ὁμοία ἀμοιβαῖα γράμματα συμφωνητικὰ, τὸ μὲν τῇ ἱερᾷ σφραγίδι τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν πανοσιολογιότητά του, τὸ δὲ ἐκ τῆς πανοσιολογιότητός του ἐνυπόγραφον πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα εἰς ἐνδειξιν βεβαιότητος ἀμφωτέρων τῶν μερῶν.

1844 τῇ 28 τοῦ Ἰουλίου:—

35 Ἄπαντες οἱ τῆς Ἱερῶς Κοινῆς Συνάξεως ἀντιπρόσωποι τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἀγ. Ὁρους Ἀθω¹.—

Ἔτσι ἔφυγε ὁ Καλλίνικος γιὰ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ παραλάβῃ τὰ πρᾶγματά του καὶ τὰ ἀναγκαῖα σχολικὰ βιβλία. Οἱ ἐκεῖ ἰσχυροὶ φίλοι του, ὅταν ἔμαθαν τὰ νέα του, δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ ἐπιχείρησαν, φαίνεται, νὰ τὸν κρατήσουν στὴν Ἀθήνα, ἐνῶ οἱ πατέρες τοῦ Ὁρους ἀνήσυχτοι τοῦ ἔγραφαν ὅτι, ἂν δὲν ἐκπλήρωνε τὴν ὑπόσχεσή του, θὰ ἔδινε λόγο στὸ θεό. Τέλος στὶς 15 Μαρτίου 1845 μπῆκε στὸ ρωσικὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ φαίνεται ὅτι μετέφερε τὴ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, καὶ ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπ' ἐκεῖ ἔφυγε γιὰ τὸ Ἀγ. Ὁρος μαζί μὲ τὸν ἀρχιμανδριτὴ Πολύκαρπο, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε συνταξιδεύσει. Τὴν 1 Ἰουνίου ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου σχολείου μὲ λαμπρὴ τελετὴ καὶ παρατάξη. Οἱ τρόφιμοί του ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 45, γιὰτὶ κάθε μοναστήρι ἔστειλε δύο, ὅπως ἀποφάσισε ἡ Ἱερὰ Σύναξη².

Ὁ Καλλίνικος, ἀφοῦ ὑπηρετήσε ἕνα χρόνον στὴ σχολή, ἀποσύρεται στὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ὅπου ἀντιγράφει τὰ ἀνέκδοτα σχόλια τοῦ Νικήτα Σεργῶν στοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.³ Φαίνεται ὅμως ὅτι πηγαίνει στὸ Βατοπέδι ὄχι μόνον γιὰτὶ θέλει ν' ἀφιερωθῇ στὶς θεολογικὰς του μελέτες, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἔχει παράπονα ἐναντίον ὀρισμένων ἀδελφῶν του τῆς Μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας. Μάταια οἱ προϊστάμενοι τῆς Μ. Λαύρας μὲ τὸ γράμμα τους τῆς 17 Ἰουλίου 1846 τοῦ ἐκφράζουν τὴν κατάπληξή τους γιὰ τὴν ἀνέλιπτη ἀποχώρησή του στὸ Βατοπέδι καὶ τὸν καλοῦν νὰ «ἔλθῃ εἰς τὴν μετόπισιν». Στὸ ἐξῆς παραμένει στὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἐκεῖ ἔνασκειται, ὅπως πρέπει νὰ συμπεράνουμε ἀπὸ ἕνα γράμμα τῶν ἐπιστατῶν τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους (14 Αὐγούστου 1847) πρὸς τὸν Καλλίνικο, τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἐξῆς διεύθυνση: «Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Διδασκάλῳ Κ. Κ. Καλλινίκῳ, τῷ ἔνασκουμένῳ ἐν τῇ Ἱερᾷ καὶ Σεβ. Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου».

Ἀνανεώνει ἄραγε ὁ Καλλίνικος τὸ συμβόλαιό του μὲ τοὺς πατέρες τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἔξακολουθεῖ τὴ διδασκαλία του στὴ σχολὴ τῶν Καρυῶν; Ὁ ἴδιος σ' ἕνα γράμμα του, γραμμένο τρία χρόνια ἀργότερα (20 Ὀκτωβρίου 1850), πρὸς τὸ γαμπρὸ του Δημήτριον Χ' Γιάξῃ ἢ Δημητρούδη στὸ χωριὸ Θεολόγος τῆς Θάσου ἀναφέρει ὅτι στὰ τρία χρόνια τῆς διδασκα-

¹ Δίφυλλο ἔγγραφο, διαστάσεων 0,304 × 0,207. Κείμενο στὴν πρώτη σελίδα. Διατηρεῖται ἡ ὄρθογραφία καὶ ἡ στίξη τοῦ κειμένου.

² Βλ. ἐπιστολὴ ἐπιτρόπων τῆς μονῆς τοῦ Φιλοθέου ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου 1845 πρὸς τὸν Καλλίνικο, «σχολάρχην τοῦ ἐν Καρυαῖς κοινου σχολείου». Δίφυλλο, διαστάσεων 0,298 × 0,205.

³ Μνεῖα ἔργων Νικήτα Σεργῶν βλ. στοῦ Μ. C r u s i u s, Turcograecia, Basileae 1584, σ. 499,510.

λιάς του στο Ἅγιον Ὄρος ξόδεψε τὰ διπλὰ ἀπ' ὅσα πῆρε. Ἐπομένως διδάξε τρία χρόνια στὴ σχολή.

Στὸ Ἅγιον Ὄρος παραμένει ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1847. Στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου τὸν βρίσκουμε πάλι στὴν Ἀθήνα, ὅπου τακτοποιεῖ τὰ χειρόγραφα του καὶ εἰτοιμάζεται νὰ ἐκδώσῃ τὰ σχόλια τοῦ Νικήτα Σερρών. Τότε κάποιος ἐπίσημος, μὴ κατονομαζόμενος, τοῦ πρότεινε τὴ θέση τοῦ ἐφημερίου στὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος στοῦ Μόναχο καὶ ἐνήργησε ὥστε στὶς 22 Δεκεμβρίου 1847 νὰ τοῦ σταλῇ ὁ διορισμός του. Στὸ σωζόμενο ὑπ' ἀρ. 12456/13 Νοεμβρίου 1847 διαβατήριό του διαβάζουμε τὴν περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν του· «Ἐτῶν 55. Ἀνάστημα μέτριον, τρίχες μεικταί, ... ὀφθαλμοὶ καστανοί, μύτη καὶ στόμα μέτρια». Στὶς 18/30 Ἰανουαρίου 1848 ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ μέσῳ Τερζέστης ἔφτασε στὶς 6/18 Φεβρουαρίου στοῦ Μόναχο, ὅπου μένει ὡς τὸ θάνατό του (Ἀπρίλιος 1877)¹.

Ἄν καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ὁ Καλλίνικος δὲν παύει νὰ βρίσκεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συγγενεῖς του—κυρίως μὲ τὸ σύζυγο τῆς ἀνεψιάς του Δημήτριο Χ' Γιάξῃ ἢ Δημητρούδῃ—καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πνευματικὴ της ἀνάπτυξη. Ὁ γαμπρός του σ' ἔνα γράμμα του τῆς 15 Ἰουλίου 1850 τοῦ εἶχε γράψῃ ὅτι εἶχαν ιδρύσει σχολεῖο στὴ Θάσο καὶ τὸν εἶχε προσκαλέσει νὰ κατεβῇ καὶ νὰ πάρῃ τὴ θέση τοῦ δασκάλου. Ὁ Καλλίνικος ἀπαντώντας στὶς 20 Ὀκτωβρίου θυμᾶται τὰ τρία ἄκαρπα χρόνια τῆς διδασκαλίας του στοῦ σχολεῖο τῶν Καρῶν καὶ λέγει· «Τώρα πλέον ἐγήρασα, ἡ ἐλπίς τοῦ νὰ κατορθώσω παρήλθε, τώρα θέλω θεωρεῖ ἄλλο τι, τοῦτέστι θέλω περιμείνει τὸ τέλος. Ὅθεν δὲν εἶναι πλέον εἰς καιρὸν νὰ ἀναλάβω φροντίδας τοιαύτας, ἀφοῦ μάλιστα ἀπαξ εἰς τὸ πρῶτον δὲν ἠτύχησα εἰς τοῦτο». Ἀκόμη ἐκθέτει στὸν γαμπρό του τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου· «... προσέχετε παρακαλῶ νὰ εἶναι τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ θεῖον διαρκὲς καὶ ὄχι ἐφήμερον, καθὼς συνηθίζουν νὰ γίνονται ὅλα τὰ πράγματα καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἄλλα μέρη τῶν τόπων αὐτῶν, διότι τότε τὰ ἔξοδα τὰ ὅσα θέλετε καταβάλλει εἰς τὴν ἀρχὴ μένον ἄκαρπα καὶ τυφλὰ χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα...». Ἄν δὲν ἐκπαιδεύσητε τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος, μὴν ἐλπίζητε ὅτι θὰ ἔχητε καλοὺς χριστιανοὺς

¹ Πρβλ. καὶ ἀρχιμ. Ἰωάννου Ἀνδρεάδου, Ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος κοινότης Μονάχου. «Hellas - Jahrbuch» 1929, σ. 90 - 95, ὅπου λανθασμένα ἀναφέρονται τὰ ἔτη ἐφημερίας τοῦ Καλλινίκου στοῦ Μόναχο. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησίας βλ. ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, Ἐορτασμοὶ τῆς ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐν Μονάχῳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. «Hellas - Jahrbuch» 1930, σ. 125 - 129. Πρβλ. καὶ L. M a u r e r, Das griechische Volk, Heidelberg 1835, τ. 2, σ. 201 - 202. Π. Κ α ρ ο λ ῖ δ ο υ, Σύγχρονος ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ 1821 μέχρι 1921, Ἀθήναι 1922, τ. 1, σ. 573 - 574, τ. 2, σ. 39. Βλ. καὶ ἀρχιμ. Μ ε θ ο δ ῖ ο υ Φ ο ὔ γ ι α, Αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἑλληνικαὶ ὀρθόδοξοι κοινότητες, Ἀλεξάνδρεια 1955, σ. 22 κ. ἔξ.

καὶ τιμίους πολίτας, μὴ ἐλπίζετε ὅτι οἱ διάδοχοι ὑμῶν θὰ καλλιτερεύουσιν τὴν κατάστασιν τῆς νήσου οὔτε εἰς μέσα πόρων οὔτε εἰς ἠθικὴν κατάστασιν οὐδὲ εἰς τὴν μεταξὺ ὑμῶν ἐμπιστοσύνην. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἀπαιτεῖται προσοχὴ μεγάλη, ὄχι μόνον ἀπλῶς λέξεις νὰ μάθωσιν, ἀλλὰ καὶ θρησκείαν καὶ οἰκονομίαν καὶ ἠθικὴν, διότι αἱ λέξεις μόναι δὲν ὠφελοῦν εἰς ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν ἄνθρωπον λάλον καὶ ἀνόητον. Τὰ πράγματα κáμινουν τὸν ἄνθρωπον φρόνιμον, καὶ ταῦτα συνωδευμένα μὲ τὰ γράμματα. Ἡ ἐδικὴ μου γνώμη εἶναι νὰ μὴ εἶναι ὁ διδάσκαλος τόσον εὐθηνός, ἀλλὰ νὰ εἶναι καλὸς καὶ νὰ γινώσκῃ πολλά...». Ὁ Καλλίνικος ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν τύχην τῶν βιβλίων του καὶ δηλώνει ὅτι, ὅσο ζῆ, ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ πειραχθοῦν.

Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1856 ὁ Ὄθων τοῦ ἀπονέμει τὸν ἀργυροῦν Σταυρὸν τῶν Ἱπποτῶν τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος «χάριν τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἱεροπρεποῦς ἐκπαιδεύσεως τῶν καθηκόντων του καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐν Μονάχῳ ὀρθοδόξων παίδων ἀφιλοκερδῶν καὶ ἀόκνων αὐτοῦ προσπαθειῶν» καὶ στὶς 28 Σεπτεμβρίου/10 Ὀκτωβρίου ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Β΄ «Καῖσαρ καὶ Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν, Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, Μέγας Δουξ τῆς Φινλανδίας κ.λ.» τὸν κατατάσσει στὸ τάγμα «τῆς Ἁγίας Ἄννης δευτέρας τάξεως» καὶ τοῦ ἀπονέμει τὸ ἀντίστοιχο παράσημο.

Μὲ τὴ ζωὴ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Καλλίνικου συνδέεται καὶ ἡ ἰστορία τοῦ ἀνεπιού τοῦ Κωνσταντίνου Δημητριάδη, γιοῦ τοῦ γαμπροῦ τοῦ Δημητρίου Χ΄ Γαλιῆ. Ὁ γαμπρός του, ἀπὸ τοὺς προύχοντες τοῦ χωριοῦ Θεολόγος τῆς Θάσου, στέλνει μὲ ἔξοδά του στὸ Μόναχο τὸ γιό του, γιὰ νὰ σπουδάσῃ γιαιτρός. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπολόγιζε καὶ στὴ συνδρομὴ τοῦ Καλλίνικου. Ὁ νεαρὸς ὅμως Κωνσταντίνος ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξή του (Σεπτέμβριος 1872) ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ θεῖος του δὲν ἔχει τίς δυνάμεις νὰ τὸν σπουδάσῃ. Πραγματικὰ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Καλλίνικου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν εὐχάριστη. Φαίνεται ὅτι ζητοῦσε χρήματα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, γιὰτὶ βλέπουμε τὸν Εὐθ. Καστόρη, καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου, νὰ τοῦ γράφῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὶς 6/18 Ὀκτωβρίου 1872 ὅτι τοῦ στέλνει ὅσα χρήματα εἶχε πάρει ὡς τότε γιὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἐπίδομά του καὶ ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ζητῆ καὶ τὰ λοιπὰ «τὰ καθυστεροῦντα τῆς ἐκκλησίας ἔξοδα», ἀλλὰ ὁ κ. Μάμουκας, πού εἶναι ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου, εἶναι ἄρρωστος καὶ δὲν ἐργάζεται τακτικὰ.

Μολαταῦτα ὁ γαμπρός του Δημητρουδῆς δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Καλλίνικος ἔχει οἰκονομικὰς δυσχέρειες καὶ φαίνεται ὅτι καὶ στὸν ἴδιο κάνει σχετικὸς ὑπαιτιγμούς. Γι' αὐτὸ ὁ ἀρχιμανδρίτης μὲ τὸ γράμμα του τῆς 4/16 Ὀκτωβρίου 1872 ἀποκρούει τὰ σκληρὰ του λόγια καὶ κατόπιν ἐκφέρει γενικότερες γνώμες γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου καὶ γιὰ τὴ δυνατότητα τῆς

σπουδῆς νέων τῆς Θάσου στὸ ἐξωτερικό. «Ἡ ἡμετέρα πατρίς, γράφει, ἡ γεννήσασα ἡμᾶς εἶναι εἰς κατάστασιν, παρὰ πᾶσαν ἄλλην ὁμοίαν αὐτῆς, νὰ πράξῃ πολλὰ καλὰ ὑπὲρ εαυτῆς. Ἐν ὅσῳ ὅμως λείπει ἡ σύμπνοια καὶ ἡ ὁμόνοια ἀπὸ τὰ μέλη τὰ διευθίνοντα αὐτήν, ἐν ὅσῳ φθοροῦνται καὶ προσπαθοῦσι τίς νὰ καταβάλλῃ τὸν ἄλλον, νὰ λάβῃ ἐπιρροὴν εἰς τοὺς ἀπλουστέρους νὰ ἀπατᾶ αὐτοὺς εὐκολώτερα, ποτὲ ἡ πατρίς ἡμῶν δὲν θέλει εὐδαιμονῆσει. Διό, παρακαλῶ, ὅταν κατὰ ἀνάγκην ποιῆτε συνελύσεις, τὸ λεγόμενον μάζωμα τῶν προεστώτων, μὴ λείπητε νὰ σκέπτεσθε περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος. Βεβαίῳ, ὅτι ἤκουσα καὶ εἰς Βιέννην αὐτὸν τὸν κύριον Τσοτίζαν, οὐχὶ τὸν ἀποθανόντα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅστις ἴσως ζῆ καὶ εἰσέτι, νὰ μοὶ λέγῃ. «Τί ἁμαρτία μὲ τὴν πατρίδα σου νὰ μὴν ἔχη ἕναν ἄνθρωπον τῆς προκοπῆς, ὅστις ἤθελεν ὠφελῆσαι αὐτήν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἐὰν ἦτον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἔπρεπε». Ἀλλὰ καὶ ἐναυθὰ ἦλθον ἐκεῖθεν ἄνθρωποι ἐπίσημοι καὶ αὐτοὶ μοὶ εἶπον τὰ αὐτά. Ἀπῆλθον τινές, ὅμως δι' ὀλίγα χρήματα καὶ οὐδὲ ἐκεῖνοι ὠφελήθησαν ἐκ τῶν χρημάτων ἐκείνων οὐδὲ τὴν πατρίδα ὠφέλησαν. Ἐὰν ἡ πατρίς εἶχε κοινὸν ταμεῖον, τὸ ὁποῖον δυνατὸν νὰ τὸ ἔχη παράγουσα τόσα προϊόντα, νὰ συνάζονται ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ ἀναγκαίων, ἐδύνατο νὰ ἀποστέλλῃ οὐχὶ ἕνα εὐφυῆ νέον νὰ προκόπη, ἀλλὰ πολλούς, καὶ αὐτοὶ ἐπιστρέφοντες εἰς αὐτήν, αὐτοὶ ἤθελον τὴν ἀναζωογονῆσαι. Καὶ ἐὰν τινες διαφθαρώσιν, ὅλοι ὅμως εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Καὶ ἐὰν τοῖς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτὸ ἐχρῶντο φιλοπατρίως καὶ χριστιανικῶς καὶ αὐτοὶ ἤθελον πληθύνει καὶ ξένοι ἤθελον παρακινεῖσθαι νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸ τὸ ταμεῖον, τοὺς ὁποίους ὀφείλουσι νὰ τοὺς κηρύττωσι διὰ τοῦ τύπου εὐεργέτας...».

Ὁ Κωνσταντῖνος Δημητριάδης, παρ' ὅλες τὶς στερησεις, μένει στὸ Μόναχο καὶ γράφεται στὴν ἱατρικὴ σχολή. Οἱ ραδιοεργασίαι ὅμως δύο ὁμογενῶν, πού τὸν κατηγοροῦν στοὺς γέρους γονεῖς του ὡς σπάταλο καὶ ἄσωτο, ἐρεθίζουν τὸν πατέρα του τόσο, ὥστε τὸν καλεῖ πίσω στὴν πατρίδα του ἕστερ' ἀπὸ δύο χρόνια σπουδῶν. Ὁ Καλλίνικος, ὁ ὁποῖος κάπου κάπου βοηθοῦσε χρηματικὰ τὸν Κωνσταντῖνο, μὲ τὸ γράμμα του τῆς 14/26 Αὐγούστου 1874 διαμαρτύρεται στὸ γαμπρὸ του γιὰ τὴ σκληρότητα πού ἔδειξε στὸ γιό του καὶ ἐπαινεῖ τὶς προόδους του στὰ γερμανικά.

Ὁ ἀνεψιὸς του μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Θάσο βρίσκεται σὲ ψυχρὰς σχέσεις μὲ τὸν πατέρα του καὶ ἴσως καὶ μὲ ἄλλους συγγενεῖς του. Ἡ εὐρωπαικὴ του μόρφωση καὶ ὁ ζῆλος του νὰ φανῇ ὠφέλιμος στὸν τόπο ἐπισύρουν τὴν προσοχὴ τοῦ Αἰγύπτου διοικητῆ. Ἔτσι μὲ τὴ βοήθειά του κατορθώνει ἕστερ' ἀπὸ μερικὸς μῆνες νὰ πάρῃ ὑποτροφία τοῦ χεδίβη τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδές του στὴν Ἑλβετία. Δὲν χάνει ὅμως τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὸ θεῖο του, συχνὰ ἀλληλογραφεῖ μαζί του. Κοινὸ ἀντικείμενον τῶν σκέψεών τους εἶναι ἡ γενέτειρά τους, ἡ Θάσος: πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ προ-

αχθῆ ὀλικὰ καὶ πνευματικὰ τὸ ἀγαπημένο τους νησί. Ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ διαβιβάζει τὰ νέα τῆς Θάσσου καὶ ὁ Καλλίνικος τὰ σχολιάζει. Ἔτσι ὁ τελευταῖος στὸ γράμμα του τῆς 12/24 Αὐγούστου 1875 γράφει στὸν Κωνσταντῖνο· «Χαίρω ἐκ ψυχῆς ἀκούων τὰς εὐγενεῖς προθέσεις τοῦ τῆς πατρίδος διοικητοῦ. Καίτοι Τοῦρκος, ἔχει ὅμως ψυχὴν ἀνθρώπου λογικοῦ καὶ φιλοκάλου. Ἐὰν ἦσαν οἱ πατριῶται ἀνεπτυγμένοι καὶ φρόνιμοι, πόσην ὠφέλειαν ἤθελον προξενήσει τῇ πατρίδι! Μοὶ γράφεις νὰ συνεννοηθῶ μετ' ἐκείνου, καὶ ἤθελον εὐχαρίστως πράξει τὸ τοιοῦτον πρὸς καλὸν τῆς δυστυχοῦς ἡμῶν πατρίδος, ἐὰν μοὶ τὸ ἐπέτρεπε καὶ ἡ ἐμὴ θέσις. Δὲν συμφέρει ὅμως εἰς ἐμὲ νὰ πράξω τοῦτο ἄνευ ἀδείας <τῶν> ἀφ' ὧν ἐξήρτημαι. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου μαθαίνω ὅτι οἱ περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν καλοκαγάθως φροντίζοντες εἶναι ξένοι καὶ οὐχὶ ἐντόπιοι. Παρ' αὐτῶν ἔλαβον δύο ἐπιστολάς καὶ ἠπόρουν ἐκ τῶν ἐπωνυμιῶν, διότι ἦσαν ξένοι καὶ οὐχὶ τῆς πατρίδος. Ἔλαβον καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τοῦ «Φοῖνικος» τοῦ συλλόγου ἐμπεριέχον 12 κεφάλαια. Δὲν μέφομαι τὴν ἀγαθὴν τῶν καλῶν προαίρεσιν, ἥτις εἶναι τῷ ὄντι δικαία, θεωρῶ ὅμως αὐτὴν ἀτελεσφόρητον. Ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἐφρόντιζον νὰ πείσωσι τοὺς προύχοντας νὰ δεχθῶσι τὴν γνώμην αὐτῶν καὶ νὰ συμπράττωσιν ὁμοῦ, τότε ἠλπίζον τι τῶν ἀποτελεσμάτων. Μὴ ἔχοντες τοπικὴν φυτεῖαν, δύσκολος ἡ καρποφορία».

Ὁ Κωνσταντῖνος φαίνεται ὅτι ἐπιμένει νὰ πιστεῦθῃ στὴν ἀποστολὴ τοῦ «Φοῖνικος» στὸ νησί, ἔστω καὶ ἂν τὴν πρωτοβουλία τῆς Ἰδρυσῆς του τὴν εἶχαν ξένοι καὶ ὄχι ντόπιοι. Ὁ θεῖος του τοῦ ἀπαντᾷ σχετικᾶ· «Ἡ τοῦ γράμματός σου περιγραφὴ μ' ἀπαλλάττει ἀπὸ τῆς πρώτης ἰδέας, ἣν εἶχον περὶ τοῦ συλλόγου τοῦ Φοῖνικος. Εἶναι ἀναμφιβόλως κάλλιστος, ἀλλὰ σχεδιογράφημα μόνον, ἄψυχον, ὅστις δὲν πείσει τοὺς Θασίους νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι κρείττων τῶν μελισσιῶν, τῶν ἀμπελώνων, τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ λοιπῶν· διότι καὶ ταῦτα εἶναι χρησιμώτατα, ἄνευ ὅμως τῆς παιδείας οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ὡς ἔπρεπε. Χρεῖα λοιπὸν ὑπάρχει νὰ ἐννοηθῇ τοῦτο καὶ τότε προύχοντες καὶ λαὸς νὰ τὴν ὑποστηρίξωσι. Τοῦτο μόνον φέρει εἰς πέρας τὸ πᾶν».

Παρὰ τὶς ἀταισιόδοξες προβλέψεις τοῦ Καλλίνικου ὁ «Φοῖνιξ» φαίνεται πὼς ἔπιασε κάπως στὸ χῶμα τῆς Θάσσου, γιὰ τὸν βλέπουμε πολὺ ἀργότερα, στὰ 1902, νὰ βρῖσκεται, ὅπως πολλὰς ἄλλες ἐταιρεῖες, σωματεῖα καὶ σύλλογοι τοῦ ἐλεύθερου καὶ ἐπόδουλου ἑλληνισμοῦ, σὲ σχέσεις μὲ τὸ φιλολογικὸν σύλλογον «Παρνασσό»¹.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1877 πέθανε ὁ Καλλίνικος, χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ καμαρώσῃ τὸν ἀνεψιὸ του πτυχιοῦχου τῆς ἰατρικῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος πῆρε

¹ Βλ. δημοσιευμένη λογοδοσία «τῶν κατὰ τὸ ΔΖ' ἔτος πεπραγμένων» τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσῶ, Ἀθῆναι 1902, σ. ρβ'.

τὸ δίπλωμά του στὶς 29 Ἰουλίου 1878 ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου. Ἡ περιουσία τοῦ Καλλινίκου (50 περίπου χρυσᾶ νομίσματα ξένων χωρῶν καὶ διάφορα πολυτίμημα σκεύη) περιήλθε στὴν κατοχὴ τῆς μόνης κληρονόμου του ἀνεψιᾶς του Σωτήρος, μητέρας τοῦ Κωνσταντίνου. Μαζὶ μὲ τὴν περιουσίαν τοῦ Καλλινίκου παραδόθηκε καὶ μέρος μόνο τοῦ ἀρχείου του, γιατί λείπουν ἀπ' αὐτὸ σημειώσεις, καθὼς καὶ διάφορα ἔγγραφα, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, τὰ ὁποῖα πιθανότατα κράτησε ὁ Σπυρ. Παπαγεώργιος γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς βιογραφίας του¹.

ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία. «Παρνασσός» 7(1903), σ. 48 ὑπ. 1, σ. 58.